

УДК 378.091.2:78

М. М. Пшеничних, Т. В. Пшеничних

**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ АНАЛІЗУ-ІНТЕРПРЕТАЦІЇ У
ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ АНОТАЦІЙ ДО ТВОРІВ ШКІЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО РЕПЕРТУАРУ
(ДО ПИТАННЯ ПРО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ)**

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки і практики у структурі професійної компетентності вчителя музики виокремлюється естетико-мистецтвознавча складова, яка стає все більш значущим компонентом його педагогічної майстерності, показником відповідності світовим стандартам вищої освіти. Володіння глибокими історико-теоретичними знаннями, користування сучасними естетико-мистецтвознавчими технологіями набуває все більшого значення у процесі підготовки майбутніх учителів музики. Тим більше, що згідно до нових освітніх стандартів традиційне автономне викладання «Музичного мистецтва» у школі замінюється інтегрованим курсом «Мистецтво», до якого музика входить як одне із домінуючих мистецтв. Новий курс вимагає від викладачів володіння мистецьким тезаурусом, новими методиками, знання сучасних технологій (інтегративних, проблемно-евристичних, сугестивно-терапевтичних, інтерактивних тощо), загальнокультурологічної освіченості й ерудиції.

Одним із сучасних методів, уведених до мистецької освіти в останні роки, є метод аналізу-інтерпретації художніх творів. Цей метод був уведений Л. Масол, авторкою Концепції загальної мистецької освіти [1], в понятійний апарат державних стандартів і до змісту програми інтегрованого курсу «Мистецтво» для початкової школи та запропонований для активізації сприйняття школярами творів різних видів мистецтва. Л. Масол наголошує, що у сучасній педагогіці мистецтва формується напрям художньо-педагогічної герменевтики, яка принципово змінює традиційне уявлення про дидактичну сутність аналізу творів мистецтва [2]. Вона вважає, що у загальноосвітній школі, особливо у початкових класах, не доцільно використовувати різновиди аналізу, якими традиційно користуються мистецтвознавці та викладачі й студенти педагогічних вишів. Маються на увазі такі методи аналізу, як:

- цілісний аналіз творів (концепція уведена російськими музикознавцями Л. Мазелем та В. Цукерманом і полягає в тому, що на кожній стадії аналізу твір демонструється як цілісність, як унікальний художній об'єкт у взаємодії з естетико-стильовим контекстом);

- художньо-педагогічний аналіз творів мистецтва, який проводиться з урахуванням вікових особливостей аудиторії, загального естетичного розвитку і завдань мистецького

виховання; цей вид аналізу дозволяє співвідносити емоційно образний зміст твору з інтересами і можливостями слухачів;

- інтонаційний аналіз як універсальний засіб досягнення історико-стильових закономірностей музичних творів (концепція виникла під впливом інтонаційної теорії Б. Асаф'єва, вона тлумачиться як специфічна музично-аналітична діяльність, заснована на цілісному сприйнятті твору в єдності форми і змісту; диференціації інтонаційного ладу музичного твору для осмислення його образів; операції з музично-смысловими уявленнями на основі естетичних, історико-теоретичних і культурологічних знань).

Використання зазначених видів аналізу при сприйманні творів музичного мистецтва у початкових класах, навіть у спрощеному вигляді не доцільне, тому що кожного разу дітям нав'язується певне вчительське тлумачення твору, тобто «доросле» розуміння фахівців, до якого мислення і сприйняття школярів не підготовлене. Діти, сприймаючи художній твір, мають відшукати той смисл, який буде співзвучним їхньому духовному світу, художньому досвіду, власним життєвим цінностям. Отже, як зазначає Л. Масол, художнє сприйняття є неповторним і об'єктивно передбачає інтерпретацію змісту будь-якого твору мистецтва, який сприймається кожною особистістю по-різному, навіть якщо існує авторська конкретна назва чи програма в музиці. Під час аналізу-інтерпретації відбувається пошук балансу між об'єктивним (аналіз) і суб'єктивним (ментальний досвід), збагаченим особистісним смислом (інтерпретація) [2, с.79].

З методикою аналізу-інтерпретації творів мистецтва майбутні учителі музики можуть ознайомитися в курсах «Методики навчання музики», «Аналізу музичних творів», а також вивчаючи спецкурс «Практикуму зі шкільного репертуару», одним із обов'язкових компонентів якого є створення аналітичних етюдів-анотацій до творів музичного мистецтва на основі сучасних методів аналізу.

Враховуючи актуальність проблеми оволодіння майбутніми вчителями музики методом аналізу-інтерпретації, метою даної статті є оприлюднення власного досвіду роботи зі створення анотацій до творів шкільного педагогічного репертуару із використанням даного методу.

Зазначимо, що створення студентських анотацій до творів зі слухання музики в курсі «Практикуму зі шкільного репертуару» відбувається за певним планом:

1. Загальні відомості про твір (інформація про композитора, визначення місця даного твору у спадщині автора, історичні та жанрово-стильові аспекти, історія створення, цікаві факти із біографії автора).

2. Музикознавчий аналіз форми твору з оглядом основних засобів музичної виразності, жанрово-стильовими узагальненнями та виявленням закономірностей художнього впливу музики.

3. Підсумок: визначення, на яких аспектах змісту твору та елементах аналізу слід зупинитися на уроці музики, які питання слід обговорити з учнями перед прослухуванням твору і після цього.

Використання методу аналізу-інтерпретації на уроках музичного мистецтва у школі передбачає готовність викладача відповісти на будь-які запитання учнів стосовно твору, який вони слухають. Тому студентські анотації творів шкільного репертуару мають включати і історичну довідку, і відомості про жанр твору, особливості засобів музичної виразності тощо. Майбутні вчителі музики мають продумати теми для обговорення, які можуть виникнути після слухання музики, щоб спрямувати хід обговорення музичного твору на уроці.

Для створення анотацій в курсі «Практикуму зі шкільного репертуару» ми пропонуємо твори дитячої музики, які входять до списку додаткового репертуару зі слухання і рідко звучать на уроках у школі. Приміром, твори французьких композиторів К. Дебюссі та М. Равеля, які були створені спеціально для дитячої аудиторії і майже не залучаються до слухання на уроках. Студенти із задоволенням працюють над аналітичними етюдами до п'єс фортепіанного циклу К. Дебюссі «Дитячий куточок» («Доктор Gradus ad Parnassum», «Колискова Джімбо», «Серенада ляльці», «Сніг танцює», «Маленький пастух», «Ляльковий кек-уок») та циклу п'єс М. Равеля «Моя матінка-гуска» («Павана сплячої красуні», «Принцеса-погануля», «Красуня і Чудовисько», «Хлопчик-мізинчик» і «Чарівний сад»).

Наведемо зразок анотації – аналітичного етюду до п'єси «Ляльковий кек-уок» з циклу К. Дебюссі «Дитячий куточок», створеного з урахуванням методу аналізу-інтерпретації.

К. Дебюссі. «Ляльковий кек-уок».

Загальні відомості про твір.

Французький композитор Клод Дебюссі у 1908 році написав цикл із 6 п'єс для фортепіано під назвою «Дитячий куточок». Цей твір він присвятив своїй улюбленій дочці Емі: «моїй любій маленькій Шушу з ніжними вибаченнями батька...». Усі п'єси циклу – «Доктор Gradus ad Parnassum», «Колискова Джімбо», «Серенада ляльці», «Сніг танцює», «Маленький пастух», «Ляльковий кек-уок» – це майстерні зарисовки образів і картин дитинства.

У «Дитячому куточку» К. Дебюссі звернувся до форми сюїти, відродженої композиторами-романтиками. Нова «романтична» сюїта істотно відрізнялася від старовинної своїм змістом і композиційними рисами. У творі композитора-імпресіоніста знаходимо такі її принципи, як:

а) прагнення до конкретності музичних образів, до програмності (назву має не тільки цикл, а й кожна мініатюра);

б) вільне тональне зіставлення частин: всі п'єси написані в різних тональностях (C-dur, B-dur, E-dur, d-moll, A-dur, Es-dur), з явним переважанням мажорного ладу і жвавих темпів, що втілює

життєрадісність, допитливість, рухливість, притаманні поведінці дітей. З дитячим світосприйманням пов'язані й жанри п'єс: жанрові сценки – «Серенада ляльці», «Ляльковий кек-уок», «Колискова Джімбо»; портретна зарисовка – «Маленький пастух»; чарівний пейзаж, народжений дитячою фантазією – «Сніг танцює»).

Однією з характерних рис «Дитячого куточка» є його гумористичне забарвлення. Музикознавець М. Копчевський пише, що «тонкий авторський гумор поміщений вже в англійських заголовках сюїти та її частин – це як би жартівливе звернення батька до дитини, яка виховується під керівництвом англійської «міс» [3, с.17]. Гумористичний настрій створює пародіювання етюдів М. Клементі (збірка «Gradus ad Parnassum» – «Шлях до Парнасу») і відомої музики Р. Вагнера («Тристан і Ізольда»). Переосмислення тем і музичних образів цих творів яскраво виявилось в першій і останній п'єсах циклу.

Фортепіанна сюїта К. Дебюссі «Дитячий куточок» – твір, в якому втілений наївний і мудрий, казковий і реальний, забавний і сумний, а цілому чудовий і добрий світ дитинства. І хоча твір був створений на початку ХХ століття, головні герої сюїти – лялька, іграшковий слон, пастушок – улюблені, близькі й зрозумілі сучасним дітям.

Музикознавчий аналіз твору.

«Ляльковий кек-уок» – остання п'єса циклу К. Дебюссі. Її оригінальна назва – «Кек-уок Голлівога» («Golliwogg's saqu walk»). Голлівог – це лялька-негрєня з чорним волоссям, що стирчить на всі боки, а також одне з прізвиськ «комедійного» темношкірого персонажа в менестрельних виставах. Отже гумористично-іронічний відтінок закладений вже у назві твору.

Жанрову основу п'єси складає кек-уок (буквально «хід за тістечком»), інша назва жанру – регтайм (буквально «рваний ритм») – побутовий американський танець з оригінальним синкопованим ритмом, звернення до якого свідчить про величезний інтерес Дебюссі до мистецтва джазу, що на початку ХХ століття починало зароджуватися. До синкопованих ритмів Дебюссі звертається й пізніше: у п'єсі «Маленьке негрєня», в прелюдії «Генерал Лавін-ексцентрік», в марші англійського солдата з першої картини балету «Скринька з іграшками». У «Ляльковому кек-уоку» композитор використовував найбільш яскраві ознаки цього жанру – чітку, механістично точну ритміку з синкопами, гострі секундові звучання в акордах, різко контрастну динаміку. Іронічний контекст цієї п'єси виразився і в тому, що Дебюссі ввів до її середньої частини знаменитий «мотив знемоги» з «Тристана та Ізольди» Р. Вагнера. У Дебюссі цей мотив, що став свого часу символом вагнеризму, звучить як дотепний жарт: він супроводжується ремаркою «з великим відчуттям», але звучить в оточенні акордів, що імітують сміх.

Ця п'єса і донині повертає своїм сучасним звучанням.

Підготовка до слухання твору з дітьми з використанням методу аналізу-інтерпретації (для сприймання «Ляльковий кек-уок» пропонується у 4 класі).

Питання до обговорення з учнями:

- Як ви думаєте, про що може розповісти нам музика назвою «Дитячий куточок»? (після дитячих відповідей розповідаємо історію створення циклу, згадуємо, що таке сюїта, називаємо п'єси і коротко коментуємо зміст кожної, залишаючи «загадковим» фінал «Дитячого куточка»);

- Послухайте останню п'єсу циклу і скажіть, які картини з'являються у вашій уяві, щоб вам хотілося робити під її звуки? (визначаємо, що це – танець, розповідаємо його назву й історію);

- Чи можна уявити собі дорослих людей, танцюючих під цю музику? (визначаємо, що це танець іграшок, розповідаємо про ляльку-негренья);

- Чи є тут мелодія, яку можна заспівати? Який засіб музичної виразності виходить на перший план? (розглядаємо ритмічний малюнок, визначаємо поняття синкопи);

- Поміркуйте, чому саме композитор звернувся до такого жанру, як кек-уок (регтайм)?

- Які фарби ви б застосували, щоб відтворити образи п'єси на малюнку?

- Послухайте твір ще раз і спробуйте намалювати у повітрі мелодію цієї п'єси, а потім фарбами створіть портрет героя «Лялькового кек-уока» (обговорюємо, що для відтворення чітких мелодійних ліній слід обирати фломастери, гуаш або олівці, акварель з її м'якими кольорами та плямами не підійде, а закінчуємо цей вид роботи вдома).

Можна зробити наступні висновки. Опановуючи зі студентами – майбутніми вчителями музики метод аналізу-інтерпретації творів мистецтва, слід пам'ятати про найголовніше – на уроках музики вчитель має навчити дітей самостійно інтерпретувати прослухані твори. Особливу увагу слід звернути на грамотно сформульовані запитання, які спрямовуватимуть дитяче сприймання у певному напрямку, поглиблюватимуть навички спостереження за розвитком музики і засобами музичної виразності. Звертаючись до дітей, краще використовувати запитання «відкритого типу», які передбачають низку можливих відповідей. Під час обговорення музики учні мають висловлювати думки аргументовано, з опорою на конкретні художні образи, а не фантазувати за межами твору.

Майбутні вчителі музики повинні поступово оволодіти майстерністю вести педагогічний діалог, моделювати навчально-виховний процес на основі партнерських стосунків, створити умови для самовираження кожного учня, підтримувати творчий потенціал кожної особистості. Це стане запорукою їх подальшої плідної музично-педагогічної діяльності.

Список використаної літератури

1. Масол Л. Концепція загальної мистецької освіти / Мистецтво та освіта. – 2004. – № 1 (31). – С. 2-5. **2. Методика навчання мистецтва у початковій школі:** Посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. – Х. : Веста : Ранок, 2006. – 256 с. **3. Копчевский Н.** "Детский уголок" К. Дебюсси / Н. Копчевский. – М. : Музыка, 1976. – 68с. **4. Абрагина Е. Е.** Музыка К. Дебюсси в художественном постижении мира школьниками. Учебно-методические материалы / Е. Абрагина. – Пермь, 1992. – 85с.

Пшеничных М. М., Пшеничных Т. В. Використання методу аналізу-інтерпретації у процесі створення анотацій до творів шкільного педагогічного репертуару (до питання про вдосконалення підготовки майбутніх учителів музики)

У статті розглянутий один із аспектів професійної підготовки майбутніх вчителів музики у загальноосвітній школі, а саме – створення анотацій до музичних творів під час вивчення курсу «Практикум зі шкільного репертуару». Пропонується використання одного з сучасних методів аналізу творів мистецтва – методу аналізу-інтерпретації. Наводиться приклад анотації твору дитячої музики.

Ключові слова. аналіз-інтерпретація творів мистецтва, анотація, шкільний репертуар, майбутні учителі музики.

Пшеничных Н. Н., Пшеничных Т. В. Использование метода анализа-интерпретации в создании аннотаций к произведениям педагогического репертуара (к вопросу усовершенствования подготовки будущих учителей музыки)

В статье рассмотрена одна из современных проблем профессиональной подготовки учителей музыки для общеобразовательных школ – использование современных методик анализа музыкальных произведений. Рекомендуется введение метода анализа-интерпретации при создании аннотаций к произведениям по слушанию музыки в курсе «Практикум школьного репертуара». Приводится пример аннотации.

Ключевые слова. Анализ-интерпретация произведений искусства, аннотация, школьный репертуар, будущие учителя музыки.

Pshenichnyh N. N., Pshenichnyh T. V. Analysis-Interpretation Method as the Means of Annotating Compositions from the School Repertoire (on Improvement of Future Music Teachers' Training)

The article addresses the usage of modern methods of music analysis for professional training of future music teachers. The analysis-interpretation method is proved to be a more efficient tool of training as the other methods of analysis (e. g. comprehensive analysis of a music composition, intonation

analysis, which are used in professional music education; aesthetical pedagogical analysis characteristic for traditional music education) do not open a proper perspective for creative perception of music.

Analysis-interpretation method avoids imposing a certain interpretation of the composition over the others, but projects some space for individual search of artistic meaning.

It is recommended to apply the analysis-interpretation method to training of school music teachers in the course «School Repertoire Practice» for specialty 6.010102 – Primary school (Special subject – Music) as the means of annotating the compositions of the practical work set. As an example it represents an analytical sketch on Debussy's «Puppet Cakewalk» from his cycle «Children's Corner».

Key words: analysis-interpretation of works of art, school repertoire, future music teacher.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2013 р.

Прийнята до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – канд. мистецтвознав., доц. Гаврілова Л. Г.

УДК 378.016:748.5

М. Т. Радомський

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ЗВ'ЯЗКИ В СИСТЕМІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «РОБОТА В МАТЕРІАЛІ. ВІТРАЖ» В ХДАДМ

В умовах концептуальних змін, що почалися наприкінці 1980-х - початку 1990-х років, статус академічних традицій у художній освіті був помітно похитнутий з ряду причин, суть яких варто шукати в площині об'єктивних обставин. Мистецтво зі сфери колективних цінностей перейшло в іншу систему координат, що стверджують верховенство індивіда. Розкриття особистісного потенціалу, лягло в основу нової парадигми художньої освіти. Перехід до цієї парадигми виявився далеко непростим і навіть суперечливим [5, с. 14]. Задачі і напрямок конструктивної моделі художньої освіти нового рівня постійно потребують уваги до змісту курсів, що викладаються, якості та кількості професійних дисциплін, які необхідні молодому митцю для успішного початку творчої діяльності в сучасному суспільстві. У цьому зв'язку доцільно розглянути приклади успішних, на наш погляд, міждисциплінарних зв'язків, запропонованих О. Ф. Прониним та Г. В. Тищенко, засновниками школи вітражу в ХДАДМ.

Харківська художня школа у своєму сучасному вигляді нараховує близька 100 років багатой подіями історії. Харківська вітражна школа існує понад 45 років. У стінах майстерні вітражу виросла плеяда